

De Tragedie van Swerthout-Wittebeek

De Tragedie van Swerthout-Wittebeek

Karolien Joossens

2018

Beefcake Publishing

Ten Geleide

Het verhaal dat besloten ligt in deze bladzijden is gebaseerd op werkelijk gebeurde feiten.

In 1944 werd de zoon van een collaborerende boerenfamilie uit Meensel-Kiezegem neergeschoten door het verzet. Enkele dagen na zijn dood werden tijdens een razzia, mee georganiseerd door Vlamingen, drie dorpingen brutaal vermoord en vijftien anderen opgepakt.

Maar het bleef niet bij één wraakoefening. Nog geen twee weken later volgde een tweede razzia. Deze keer werd het kleine dorpje omsingeld door een leger van driehonderdvijftig soldaten. Eén dorping werd levend verbrand in zijn hoeve, eenennegentig anderen werden opgepakt en weggevoerd.

Dertien van deze gevangenen konden op miraculeuze wijze ontsnappen uit de zogeheten *Spooktrein*, de dag waarop Brussel bevrijd werd. Een tweede groep van zeven personen – de zogenaamde “ergste” leden van de weerstand – die te Leuven weerhouden waren om berecht te worden, kwam vrij uit de gevangenis nadat de Duitsers de aftocht hadden geblazen.

Maar een derde groep van eenenzeventig ongelukkigen was reeds vanuit de gevangenis van Sint-Gilles te Brussel gedeporteerd naar Duitsland. Slechts acht dorpingen keerden levend weer uit de concentratiekampen.

Toen ik – pas jaren na mijn schooltijd en studies – per toeval over deze tragedie hoorde, viel ik achterover van verbazing. Ik kende dit verhaal niet. In de geschiedenislessen had ik er nooit iets over vernomen. Nergens in de stapels oorlogsromans die ik had gelezen, werd dit verhaal vermeld.

En dat, terwijl het naar mijn mening voor België een van de droevigste gevolgen van WO II is geweest.

Deze tragedie liet mij niet meer los. Ik wilde het onbegrijpelijke begrijpen. Ik wilde weten: waarom?

Ik sprak verenigingen en mensen van musea aan, ik bezocht archieven en bombardeerde bibliothecarissen met een eindeloze reeks vragen. Ik klopte aan bij de nog levende dorpelingen zelf, en bij hun kinderen, hun familieleden, hun kleinkinderen en hun achterkleinkinderen.

Ik reconstrueerde het verhaal aan de hand van hun getuigenissen, en ik vulde aan met wat ik in de geschreven historische bronnen kon vinden. Ik wilde de waarheid kennen, maar hoe dieper ik groef, des te sterker ik beseftte: de waarheid is onkenbaar.

Vandaag is het meer dan zeventig jaar geleden dat de tragedie plaatsvond. De meeste actoren zijn overleden. Zij schreven zelden iets op over wat zij hadden meegemaakt, zij vertelden weinig of niets aan hun kinderen.

Veel kennis is zo onherroepelijk verloren gegaan. De leemtes in het verhaal probeerde ik zelf in te vullen, hoewel ik graag had geweten wat er toen werkelijk gebeurd is.

Alleen al over de wijze waarop de collaborerende boerenzoon stierf, echter, waarbij niet minder dan zes, en volgens sommige bronnen zelfs acht, getuigen aanwezig waren, circuleren talloze versies. Het is mijns inziens geenszins overdreven om hier van legendevorming te spreken. Welke versie van het verhaal de ware is – het lijkt onmogelijk dat vandaag nog te achterhalen.

Ook wat betreft de schuldvraag doen verschillende verhalen en meningen de ronde. Veel dorpelingen wijten de tragedie aan de moeder van de neergeschoten collaborateur, die als een uitzinnige wraakfurie honderd gijzelaars in ruil voor de dood van haar zoon zou hebben geëist. Zij kreeg helaas haar zin.

Veel dorpelingen wijzen eveneens met een beschuldigende vinger naar het plaatselijke verzet, dat vaak roekeloos te werk ging.

Historici kunnen dan weer aantonen dat er, reeds voor de dood van de collaborerende boerenzoon, verschillende mensen – zowel verzetslieden die zich in het dorp verscholen of die daar actief waren, als onschuldige dorpelingen – door de *Sicherheitsdienst*

(SD) van Leuven waren opgepakt. Een na de oorlog gefusilleerde medewerker van de *Sicherheitspolizei* (SiPo) beweerde dat de SD reeds lang voor de dood van de plaatselijke collaborateur over een lijst met namen van plaatselijke verzetsmensen beschikte – en dat een razzia te Meensel-Kiezegem daarom hoe dan ook zou hebben plaatsgevonden.

Een naam die zelden door de dorpelingen werd genoemd wanneer het over schuld ging, was die van de leider van het Veiligheidskorps: Robert Verbelen.

Met honderdeneen moorden op zijn naam wist deze oorlogsmisdadiger te ontsnappen naar Oostenrijk, waar hij onder een valse identiteit voor de Amerikaanse inlichtingendienst ging werken. Vrouw en kind liet hij achter in België, nooit nam hij nog contact met hen op. Te gevaarlijk voor een ter dood veroordeelde.

In Oostenrijk hertrouwde hij en kreeg hij nieuwe nakomelingen. Op het proces dat tegen hem werd aangespannen werd hij vrijgesproken. Toen hij in de jaren tachtig door Maurice De Wilde werd geïnterviewd antwoordde hij, deze fameuze ‘wedijveraar’ voor Vlaanderen, enkel nog in het Duits en maakte hij gebruik van dezelfde minachtende technieken die ook vandaag nog door bepaalde politici worden gehanteerd om de tegenstander te kleineren en van zijn stuk te brengen.

“Aber mein lieber Herr De Wilde,” zegt hij op neerbuigende toon tijdens het interview, telkens hij met een lastige vraag wordt geconfronteerd. Een meesterlijke manipulator, die door alle mazen van het net wist te glippen. Tot aan zijn dood bleef hij – in vrijheid – spionageromans schrijven. Als er iemand op het proces van Meensel-Kiezegem berecht had moeten worden, is hij het wel.

Hoe meer ik te weten kwam, hoe ingewikkelder de zaak werd. Getuigen spraken elkaar tegen, schriftelijke egodocumenten bekeerden het tegenovergestelde van elkaar, er waren hele periodes waarover ik geen informatie kon vinden, personen die ik niet kon

lokaliseren, belangrijke getuigen die slechts enkele jaren voordien waren overleden, of die het verleden wensten te laten rusten (hun goed recht, uiteraard).

De waarheid is onkenbaar. Nooit zal ik kunnen beschrijven hoe het *echt* was. Ik was nog niet eens geboren, en de wereld is veranderd.

Toch wilde ik een poging wagen om mijn – fictieve – versie van de feiten neer te schrijven. Om ze zodoende te kunnen begrijpen. Ik druk de lezer op het hart om zich te herinneren dat het verhaal dat nu volgt verzonnen is, dat de personages die op deze bladzijden voorkomen weliswaar geïnspireerd zijn op en door mensen die werkelijk bestaan hebben, maar dat zij desondanks fictief en onecht zijn, dat zij slechts mijn versie van de waarheid weerspiegelen. Ook wil ik graag benadrukken dat het gros van de anekdotes in de roman op de herinneringen gebaseerd zijn van de mensen die ik heb mogen spreken – ik hoop dat zij het als een eer mogen ervaren om hun gefictionaliseerde verhalen in de tekst te herkennen – en ik ben heel dankbaar dat zij hun herinneringen met me wilden delen.

De taal van sommige personages, vaak dorpsbewoners, heb ik in het dialect weergegeven. Om misverstanden te vermijden wil ik hier graag beklemtonen dat ik die personages spreektaal laat hanteren, niet om met hen te spotten, maar net om hun authenticiteit weer te geven – ik heb het diepste respect voor de taal die zij spreken, voor de schoonheid van hun woorden.

Ik wil ook benadrukken dat het absoluut nooit mijn bedoeling is geweest om met dit boek ook maar iemand te kwetsen. Ik heb respect voor ieders gevoelens en het spijt me oprecht mochten mijn woorden desondanks pijn doen.

Ik wil eveneens, ten slotte, graag verduidelijken dat hoewel ik in de Epiloog een zeer duidelijke persoonlijke stelling inneem, ik met die stelling geen kwaad bloed wil zetten. De Epiloog is bedoeld als waarschuwing voor opkomend racisme, nationalisme en angst voor het en de onbekende. Ik propageer samenwerking en dialoog – met iedereen – in de hoop op een betere wereld, en in de hoop dat we

niet dezelfde fouten zullen maken als in het verleden. Ik dank iedereen die me heeft geholpen, achteraan vindt u een uitgebreider dankwoord.

Tot slot: ben ik, nu het boek geschreven is, in mijn opzet geslaagd? Begrijp ik nu het waarom?

Ik heb veel geleerd, en ik kan de context nu beter duiden, maar begrijpen?

Nee. Helaas.

Ik hoop van harte dat mijn roman kan bijdragen aan het in ere houden van de slachtoffers, en aan het herinneren – nooit vergeten – van deze tragedie.

Ik draag het boek op aan de slachtoffers en aan hun families.

Historische Duiding

Tijdens WO II, toen België bezet was, sprak men in de volksmond al snel over *witten* en *zwarten*.

Met de *witten* doelden de mensen op de verschillende verzetsgroeperingen die in opstand kwamen tegen de bezetter. Waarschijnlijk werd de term geïnspireerd door de naam van één zo'n bestaande verzetsgroep: de Witte Brigade. Er waren allerlei verzetsgroepen, zoals o.a. de NKB, de Partizanen (de gewapende tak van de communisten) en het Geheim Leger, maar elke weerstander, ongeacht de groep waartoe hij of zij behoorde, werd door de Belgen aangeduid als *wit* of een *witte*.

Wanneer men het daarentegen over de *zwarten* had, verwees men naar de landgenoten die meewerkten met de bezetter. De leden van de collaborerende Dietsche Militie/Zwarte Brigade droegen een zwart uniform – vandaar waarschijnlijk het woord ‘zwart’ – ook al omdat die kleur de tegenhanger is van ‘wit’. Net zoals er veel verschillende verzetsgroeperingen waren, waren er ook veel soorten *zwarten*. Mensen collaboreerden uit honger en armoede, uit winstbejag, uit idealisme, enzovoort.

Met het woord *schaap* duidde men tijdens de oorlog een persoon aan die, onder het mom dat hij zelf opgepakt was door de Duitsers, als spion en verklikker samen in één cel werd geplaatst met verzetslui. Aan de hand van het *schaap* hoopten de Duitsers meer informatie te kunnen winnen over de *witten*.

Ten slotte gebruikte de bevolking de termen *moffen* en *de bosch* als scheldnamen voor de Duitsers. Vanuit Londen eindigde Jan Moedwil de radio-uitzending voor België steevast met de bemoeidigende woorden: “Zonder erop te willen boffen, we krijgen ze wel, de moffen.”

“Je kan het verleden alleen verwerken als je steeds opnieuw vertelt wat er gebeurd is.”

– Hannah Arendt –

“Der waren goei bij de zwetten, en der waren slechten bij de witten, en anderzum. En da is de rede da welle zwijgen.”

– Anonieme Getuigenis –

“Welle wete miejer dan da welle zegge, moh welle zegge niks.”

– Anonieme Getuigenis –

Lijst der Personages

In volgorde van verschijning:

-Maria Somers, oudste dochter in een gezin van landbouwers te Wittebeek

-Charles Wilkinson, gestrand vliegenier

-Fons Verachtert, verzetsman te Wittebeek

-Het gezin Creemers/De Landtheer, welstellende boeren te Swerthout:

-Vader Mon Creemers, bijnaam “Brusket”

-Moeder Beatrijs De Landtheer/Creemers

Hun Kinderen:

-Alfons Creemers, landbouwer

-Jacques Creemers, onderwijzer, woonachtig te

Bovenbergen

-Gerard Creemers, beenhouwer

-Clement Creemers, bijnaam “De Snavel”, afgestudeerd onderwijzer

-Adolf Creemers, landbouwer

-Lizette Creemers, getrouwd en woonachtig te Eelhoven

-Stefanie Creemers, landbouwster

-Gilbert Creemers, student

-André, partizaan uit Bunlo

-Fernand, verzetsman te Swerthout

-Prosper, partizaan uit Bunlo

-Celeste, partizane uit Bunlo

-Firmin Snoeckx, dorpeling van Swerthout

-Cyriel Smets, dorpeling van Swerthout, knecht bij de familie Creemers

-Luc Poelvoorde, samen met zijn vader Jos en moeder Martine Poelvoorde vluchtelingen voor de bombardementen die bij het gezin Creemers te Swerthout logeren

-Zeer Eerwaarde Heer Cardijn, werkzaam te Swerthout

- Victor Persoons, verzetslid te Wittebeek
- zijn zoon Louis Persoons
- Tuur, opgepakt, gewezen verzetslid uit Bunlo
- Albert Debeul, SS Obersturmbannführer
- Emiel Van Criekinghe, dorpeling uit Wittebeek
- Jozef, lid van de Dietsche Militie/Zwarte Brigade (DM/ZB)
- Bettina Denaeste, dochter van de dokter, dorpelinge uit Wittebeek
- De Oude Duitser, een verder naamloos personage
- Diederik Van Daele, leider van het Vlaamse Veiligheidskorps
- Omer De Roover, leider van de Algemene SS-Vlaanderen (ASSV)
- Désiré Vermeir, inwoner van Wittebeek
- Carel Michiels, inwoner van Wittebeek
- Valère Van Hemelen, inwoner van Wittebeek
- Gaspard Caers, inwoner van Wittebeek
- Joannes Bosmans, inwoner van Wittebeek
- Frans Van Acker, inwoner van Swerthout
- Gusta Smeyers, inwoonster van Swerthout
- Theofiel Pannecouck, inwoner van Wittebeek
- Rafael Kestens, garde te Wittebeek
- Petrus Bloemen, landbouwer te Wittebeek
- Amanda Devriendt, inwoonster van Wittebeek
- Anna Smedts, inwoonster van Swerthout
- Constant Leemans, inwoner van Wittebeek
- Denise Van Dijck, inwoonster van Swerthout
- Gaspard Van Broeckhoven, inwoner van Wittebeek
- Magdalena Vermeulen, inwoonster van Swerthout
- Ursula Verdonck, inwoonster van Wittebeek
- Hedwig, een grootmoeder in het buitenland

Maria Somers

Ergens aan de rand van een rustig klein dorpje kroop een jong meisje, Maria genaamd, voorzichtig uit haar bed. Langzaam, op de toppen van haar tenen, sloop zij naar het raam – dat ze hadden laten openstaan vanwege de hitte – en schoof ze geluidloos het gordijn opzij. Zij hoefde zich eigenlijk geen zorgen te maken over het wakken van haar zussen en mevrouw Mathilde: die waren allemaal nog in een diepe slaap verzonken en zo dadelijk was het toch tijd om op te staan.

Maria snoof met diepe teugen de frisse ochtendlucht op die langs haar wangen streelde. Hoewel het nog vroeg was, kon je voelen dat het een warme dag zou worden. Daarbuiten hing de lucht staalblauw en trillend boven het korenveld. De hondsdagen. Hoogzomer, en het land was moe: het groen van het bos waar Maria op uitkeek zag er al wat fletser uit – over zijn hoogtepunt heen.

Vergenoegd luisterde Maria naar het lied van een merel, ergens hoog en onzichtbaar op een tak, terwijl ze haar armen boven haar hoofd uitrekte.

Vandaag was het nog zomer – zondag – en vakantie, en in Buitenschoren, het aangrenzende dorp, zou er in de namiddag kermis zijn.

Kermis... Met een zucht leunde Maria ver over de vensterbank naar buiten. Wat zou zij graag gaan... Haar haren opmaken, dat zuurstokroze kleedje, een strik, hoge hakjes... Voelen dat ze vrij was, de zon op haar gezicht, lachen met vriendinnen, even weg van alles...

Maria rechtte haar rug. Ze wist dat het niet kon. Vader had haar aangemaand voorzichtig te zijn. Om niet zo vrank en roekeloos rond te hossen als die jongens uit Nieuwenhoven, die bij een van de

geburen weggestoken zaten. Op hun *velo* gezeten koersten die gasten door Wittebeek, *alsof het niets was*.

Maria liet haar ogen over de uitgestrekte bossen varen. Achter haar klonk de diepe ademhaling van haar zussen, traag en gelijkmatig. In haar dagdromen zou zij wel naar de kermis kunnen. Ze glimlachte opgetogen, streek haar haren weg voor haar gezicht. In haar dromen kon zij alles...

En voor haar geestesoog zag zij zichzelf al paraderen, arm in arm met Charlie onder de zon, en iedereen die hen aangapte en nastarde! Charlie in uniform, onberispelijk, knap, twee koppen groter dan zij, met zijn donkergrijze haren in een scheiding en die lieve lach op zijn gezicht.

Maria duwde zich met haar armen op aan de vensterbank en maakte een sprongetje bij het landen. Wat zouden haar vriendinnen jaloers zijn, moesten zij het weten van Charlie! Zij zouden hun ogen niet kunnen geloven en in zwijm vallen, moesten zij hem zien. Een Canadees! Een piloot! Een held... een echte, echte held...

Maria beet op haar lip en werd zich plots bewust van de brede, open glimlach op haar gelaat. Gauw gluurde zij naar beneden, naar het erf, om te zien of iemand haar gezien had, maar er was niemand. Snel wierp zij een blik over haar schouder. Mathilde en haar zussen waren nog steeds diep in dromenland. Zij bloosde bij de gedachte dat haar familie haar zo had kunnen gadeslaan, met die onnozele, stralende lach voor haar open raam, starend in het niets, als een dromerige *koei* met lange wimpers in de wei. Maar ja, wat wilde je – Charlie was voor de veiligheid aan haar jongere zusjes voorgesteld als Maria's Franstalige verloofde. Kon het dan zoveel kwaad dat Maria zich een beetje probeerde in te leven in haar rol?

Zij glimlachte opnieuw, ingetogener nu, en volgde met haar vingers de barstjes in het hout van de vensterbank. Charlie was zo knap, en zo intelligent. De ideale schoonzoon... De manier waarop hij Frans sprak, met die nasale stem van hem... Of wanneer hij de Vlaamse woordjes die zij hem voorzei, probeerde uit te spreken... Haar

jongere zusjes waren dol op hem – beklommen hem als een berg en kietelden hem tot hij met zijn witte zakdoek zwaaide.

Heel het gezin droeg hem op handen. Charlie was perfect: beleefd, slim, bescheiden, vrolijk en toch verlegen, moedig en exotisch. Maria wenste met heel haar hart dat zij werkelijk zijn verloofde mocht zijn.

Er was slechts één schaduwzijde aan Charlie, en dat was het feit dat hij neergeschoten *en* piloot was, zodat zijn aanwezigheid bijgevolg uiterst geheim moest blijven...

Maria spatte bijna uit elkaar van verlangen telkens zij zich inbeelde wat haar vriendinnen zouden zeggen als zij hen over Charlie vertelde. Ondanks de warmte die nu reeds over het land hing, voelde zij hoe de haartjes op haar blote onderbenen recht overeind gingen staan en hoe een koude rilling door haar heen trok, alleen al bij de gedachte dat hij zo nabij was, hier, in ditzelfde huis, onder ditzelfde dak.

Maar ze kon hem niet delen met hen. Niemand mocht van zijn bestaan afweten, want op het verbergen van vliegeniers stond de doodstraf. Vader had het talloze malen herhaald. Maria's glimlach verstrakte. Nooit zou zij Charlies veiligheid in gevaar brengen!

De stakker was immers al vaker moeten vluchten. Een piloot kon je nooit te lang op dezelfde plek verbergen, maar bij Boerke Knol was hij vroeger dan verwacht moeten vertrekken. Klein Marcelleke had op de speelplaats lopen opscheppen over de "Geheime Vliegenier" die bij Boerke Knol verstopt zat op zolder. Zijn grote broer Fons bracht de piloot eten, zo had Klein Marcelleke verteld, fier als een haan met twintig kippen. Jan en alleman had om hem heen gestaan.

Victor Persoons van de *tramstatie* was zich ermee gaan bemoeien, had zich razend gemaakt. "Onverantwoorde halvegare," had hij met zijn vuist voor Fons' gezicht gezwaaid. In allerijl hadden de Witten daarna een nieuwe opvangplek voor Charlie moeten zoeken.

Maria vermoedde dat Vader zich als eerste kandidaat had gesteld. Ze vroeg het hem nooit, maar het kon weleens goed zijn dat Vader

een van de Witten was. En Jules, haar oudste broer, ook. Hij was zo vaak weg, 's avonds, en wanneer hij dan terugkwam, lag er een verbeterd trek om zijn mond.

Maria streefde de lijnen in het hout van de vensterbank. Glinsterende dauwdruppels op het gras daarbeneden weerkaatsten in haar ogen. Een geluk bij een ongeluk, dat Klein Marcelle geklikt had op die speelplaats. Boerke Knol was een *jonkman*, en niet bepaald gekend om zijn zin voor orde en netheid.

Toen de Witten 's avonds bij Maria thuis aan de deur hadden geklopt en Charlie – terneergeslagen, blik vol schaamte, zwarte kringen onder zijn ogen – was binnengestrompeld, had heel het gezin de adem ingehouden. Gelukkig lagen de jongsten al in bed, anders had Lydia met haar vranke teut misschien wel opgemerkt dat “uw verloofde er maar vuil uitziet”.

Stinkend, luizen die zichtbaar over zijn haren ronddoolden, zijn kleren – die veel te breed voor hem waren en als een *patattenzak* om hem heen hingen – waren smerig. Als een *kieken* dat in de winter nog van pluimen wisselt, zo zag hij eruit. Geen wonder dat hij zich schaamde. Wat restte er nog van de fiere piloot?

Moeder had iedereen weggestuurd. Jules had ze water laten halen. Zelf had ze haar mouwen opgestroopt, waarna ze Charlie had bevolen zijn vieze lappen uit te trekken. Daarna had ze hem liefdevol geschrobd, en tegen dat het water zwart zag en de piloot wit, had ze hem voor eeuwig in haar hart gesloten.

Alsof hij een braaf, stemloos huisdier was, had ze hem over het voorhoofd gestreken en op zijn schouder geklopt. Met lieve geluidjes en gebaren had ze hem duidelijk gemaakt dat hij de kleren van Jules moest aantrekken, en als een trouwe, doch schurftige hond had hij haar dankbaar aangekeken, met zijn ogen gekwispeld.

Maria had die nacht niet kunnen slapen, had over haar houten kamervloer rondgewaard als een spook aan een ketting, terwijl haar zussen snurkten, maar desondanks was ze 's ochtends als eerste beneden. Samen met Moeder mocht zij hem gaan wekken, en zij

verheugden zich beiden op zijn gelaat. Moeder had haar in geuren en kleuren verteld over hoe zij de piloot opnieuw zijn waardigheid had teruggeschonken. Zij had gestraald als een lamp onder een *roos lampenkapke* tijdens het vertellen. Maria had moeten denken aan het verhaal van de Verloren Zoon, die na jaren van afwezigheid vuil en nederig op de stoep stond...

Zij hadden verwacht hem fris en vrolijk in zijn bed aan te treffen, als een goed uitgeslapen hotelgast, *content* met zijn nieuwe, veilige en propere verblijf. Maar toen Moeder de deur had opengezwaaid had hen vanuit het bed een hologe, krijt witte man aangestaard.

“Mo wad’ist, menne jongen?” had Moeder bezorgd gevraagd.

Maria had haar adem ingezogen – na Moeders kloekachtige uitroep waren er tranen uit Charlies ogen beginnen stromen. Het was de eerste keer dat zij een man had zien huilen, en de snokkende geluiden en schokkende schouders ontroerden haar diep.

Moeder had de deken teruggeslagen, en de piloot had iets onverstaanbaars gemompeld. Hij had zijn arm opgetild om haar te laten zien, had een moedeloos krabgebaar gemaakt. Moeder had de arm beetgepakt en kritisch bestudeerd.

“Vlooiënbeten,” had ze geconcludeerd. “Dieje sukkeleir zit onder de vlooiënbeten – hij sterft van de jeuk, ocharme...”

Daarna had Moeder het hele proces van wassen, schrobben en nieuwe kleren aantrekken herhaald, en Maria had op haar knieën de hele kamer met een sterk ruikend desinfectiemiddel geboend.

Toen ze hem bij het middageten had teruggezien, had Charlie zich herpakt. Daar had Maria voor het eerst iets van zijn oude glorie teruggezien, alsof met het wegkrabben van het vuil de echte man tevoorschijn was gekomen. Hij was vliegeniertje aan het spelen met de kinderen, liet een koffiekopje door de lucht zoeven en cirkelen, toen ze was binnengekomen.

Met een blik waaruit tegelijkertijd nieuwsgierigheid, beleefdheid en verlegenheid had gesproken, had hij opgekeken en naar haar geglimlacht en geknikt.

Die glimlach was het begin geweest van de mooiste zomer ooit. Beelden flitsten door Maria's hoofd. Charlie, zij en de jongste zusjes in de boomgaard, in de warme zon, hun eerste stuntelige pogingen om te converseren – met veel handgebaren, gezichts-uitdrukkingen en gelach. Charlie praatte een krakkemikkig Frans. De hele tijd had in Maria's buik het besef gekriebeld dat de kinderen hem zagen als haar verloofde. De avonden in de woonkamer, met Charlie die vertelde over zijn familie in het verre Canada, over zijn vliegtuig, over de oorlog en de Duitsers.

Met Vader luisterde hij 's avonds naar de radio, en dan vertaalde hij wat er gezegd werd naar het Frans, waarna Maria het naar het Vlaams omzette. Soms legde Jules een grammofoonplaat op, en dan danste Charlie met Moeder door de kamer, Moeder met sterretjes in haar ogen. Maria volgde hen dan glimlachend met haar blik, knikte met haar hoofd op het ritme van de muziek, en wenste dat zij het was, die daar zo rondgezwierd werd, in die lange, gespierde armen.

Hele dagen bracht Maria met Charlie door – ze zaten immers beiden in het *versteek*. Maria's vingers omknelden de vensterbank tot haar nagels wit werden. Ze herinnerde zich nog helder de dag dat de brief was aangekomen. Een officieel uitziende envelop, aan Maria, die nooit post kreeg, geadresseerd.

In stijfdeftige letters stond er in het Duits geschreven dat Maria zich moest melden voor haar verplichte arbeidsdienst in Duitsland. Zij was spontaan beginnen *bleiten*. Achttien, een meisje nog, en ongetrouwd – wat kon ze in godsnaam beginnen? Moeder had haar in haar stevige armen genomen. En Vader had, bleek en met opeengeperste lippen, “Nooit van mijn leven” gezegd. “Wat denken die wel?”

Vanaf dan leefde Maria in de illegaliteit. Moeder had een verblijf voor haar bij haar tante in de hoofdstad geregeld, en Maria was thuis vertrokken met afhangende schouders, achteromkijkend naar hun huis en het bos als een zielige, verregende eekhoorn wiens boom is omgehakt. Het was niet dat haar tante haar best niet had

gedaan – doorheen de dag amuseerden zij zich samen opperbest met *semmelen*, breien, poetsen en koken – maar ’s avonds, als Maria in haar te smalle bed op het kleine naar kool stinkende kamertje lag, dan daalde heimwee kil over haar neer als sneeuw over de velden, en smoorde zij haar snikken in haar kussen.

Soms keek ze overdag, verscholen achter het gordijn, door het raam naar buiten, naar de grote stad, en dan zag ze hen marcheren. Hun laarzen plensden neer op de kasseien als vette druppels, en ze denderden altijd maar verder, een eeuwige regenbui, verder en verder door deze stad waar, in welke richting je ook keek, je blik op hoge muren botste.

Toen de Geallieerden geland waren, nu alweer meer dan een maand geleden, was het feest geweest. Een soort van elektrische spanning had boven de stad gehangen, als een onweer dat niet losbarst en voorbijtrekt, en haar tante had haar de eerste likeur van haar leven doen proeven.

“Op de vrijheid,” hadden zij met een samenzweerderige glimlach geklonken, en terwijl het goedje in haar keel brandde, had Maria voorzichtig aan die vrijheid, aan vrede, durven denken. Ze nipte ervan zoals aan haar kristallen glaasje.

Kort daarna had Vader haar laten terughalen. Dit was de eindmeet. De moffen zouden nu toch eindelijk moeten gaan inzien dat hun strijd verloren was. In ieder geval zouden zij over geen tijd of manschappen meer beschikken om jacht te maken op jonge vrouwen die weigerden voor hen te gaan werken... Het was al erg genoeg dat zoveel jongens – goeie, gezonde, levenslustige jongens – zich moesten *versteken*. Moesten die moffen nu werkelijk ook de meisjes beginnen vorderen?

Maria had de hele tramrit naar Wittebeek geglimlacht. Zelfs aan Victor Persoons, die de *statie* beheerde en die geregeld nogal bot overkwam, had zij een stralende lach geschonken. En Victor had gegrinnikt en gevraagd of zij soms een kikker had gekust en een prins in de plaats had gekregen, waarna zij van verlegenheid onder

de bank had willen kruipen. Maar zelfs de norske tramchef had haar humeur niet kunnen dimmen.

Maria volgde met haar blik een zwerm zwaluwen, hoog in de blauwe lucht. Sierlijk als concertmeesters in hun zwarte kostuumpjes scheerden ze, vrolijk kwetterend, nu eens scherp naar links, dan weer in vrije val. Ze zuchtte diep.

Stel je voor dat het vrede was. Dat niemand zich meer hoefde te verstoppen en dat ze vandaag allemaal naar de kermis konden gaan. Stel je voor dat Maria naast Charlie op de openbare weg mocht lopen, vrolijk en vrij!

Charlie, die zich op dit eigenste ogenblik, in ditzelfde huis, onder hetzelfde dak bevond... Maria kon hem haast voelen ademen. Zij stelde zich hem slapend op zijn kussen voor en smolt.

Als die Geallieerden nu toch eens konden opschieten! Als die oorlog nu toch eens voorbij kon zijn! Dan zou het groot feest zijn, en iedereen zou gezamenlijk naar buiten stromen, en Charlie zou haar op beide wangen kussen.

En daarna... Wie weet? Charlie sprak zo vaak over Canada, en over hoe zij hier allemaal – Vader, Moeder, Jules, Maria en de zusjes – zich ginds bij hem moesten komen vervoegen.

“Emigreer toch!” Dat zei Charlie. Dat er plaats en grond genoeg was, in Canada.

Maria stelde zich haar familie voor, een klein stipje op het grote dek van een immense boot, en de lange reis. Zijzelf zwakjes en zeeziek over de reling leunend, en Charlie die een arm om haar heen legde en haar wang streelde. En, bij aankomst, een uitgestrekt weids en vlak landschap, en een grote rode hoeve. Charlie en zij die gearmd in de deuropening stonden.

Maria stak haar kin omhoog. Charlie had het eveneens vaak over een zekere Catherine. Hoe hij met haar zou trouwen, eens hij terug was en de oorlog voorbij. Maar Maria duwde deze wetenschap weg – zij verkoos het om niet te lang stil te staan bij dit punt. Je wist

immers maar nooit. Tenslotte bracht Charlie nu de meeste tijd met haar door.

Zo dadelijk zou ze hem zien, aan het ontbijt. Ze kon de koeien horen loeien, wat betekende dat Moeder bijna klaar was met het melken. Charlie, die 's ochtend altijd zo fris geschoren aan tafel zat, en met verheerlijkte blik de nog dampende beker melk dronk. Een plezier!

Daarna zouden ze zich moeten klaarmaken voor de Mis. Maria zuchtte nogmaals diep. Stel je voor... De blik van haar vriendinnen, die straks naar de kermis zouden gaan, als zij, Maria, met Charlie aan haar arm de kerk zou binnenwandelen!

En met hernieuwd plezier verloor Maria zichzelf in deze dagdroom, en was zij zich, opnieuw, onbewust van de stralende lach die op haar gezicht was verschenen.